

Fizyolojik Sarılıklı Yenidoğan Annelerinde Emzirme Öz Yeterliliği ve Yetersiz Süt Algısının Belirlenmesi

Evaluation of Breastfeeding Self-Efficacy and Perception of Insufficient Milk in Newborn Mothers with Physiological Jaundice

Sevda KISAOĞLU¹ | Fatma YILMAZ KURT²

ÖZET

Amaç: Çalışma, fizyolojik sarılığı olan ve olmayan yenidoğan annelerinin emzirme öz yeterlilik ve yetersiz süt algısının belirlenmesi amacıyla yapıldı.

Yöntem: Tanımlayıcı ve ilişki arayıcı olarak planlanan araştırma, Türkiye'nin Batı bölgesinde bulunan bir Devlet Hastanesi'nde fizyolojik sarılık tanısı almış ve almamış 240 yenidoğan annesi ile gerçekleştirildi. Araştırmanın verileri "Anne ve Bebeği Tanıtıcı Bilgi Formu", "Postpartum Emzirme Öz Yeterlilik Ölçeği (PEÖYÖ)" ve "Yetersiz Süt Algısı Ölçeği (YSA)" ile toplandı. Verilerin analizinde Shapiro Wilk testi, t testi, Spearman korelasyon, Mann Whitney U, Kruskal Wallis analizleri ve Ki-Kare testi kullanıldı. Çalışmanın her aşamasında etik ilkelere bağlı kalındı. İstatistiksel anlamlılık $p < 0,05$ olarak kabul edildi.

Bulgular: Fizyolojik sarılığı olan yenidoğan annelerinin PEÖYÖ puan ortalaması $60,79 \pm 7,85$, YSA ölçek puan ortalaması $42,19 \pm 7,25$; fizyolojik sarılığı olmayan yenidoğan annelerinin PEÖYÖ puan ortalaması $63,96 \pm 5,75$, YSA ölçek puan ortalaması $42,83 \pm 7,73$ bulundu. YSA puan ortalaması ile fizyolojik sarılık olma durumu arasında anlamlı bir farklılık olmadığı ($p > 0,05$), PEÖYÖ puan ortalaması ile fizyolojik sarılık olma durumu arasında istatistiksel anlamlı farklılık olduğu ($p < 0,001$) saptandı.

Uygulamada Kullanım: Annelerin emzirmeye başlama ve sürdürmede sağladığı başarı annenin emzirme öz yeterliliği ve yetersiz süt algısından etkilenmekte olup, yenidoğanın sarılık riskini de etkilemektedir. Sağlık profesyonellerinin desteği ile annenin emzirme özyeterlilik ve süt yeterlilik algısı artırılabilir, başarılı bir emzirme süreci sağlanıp yenidoğanda sarılık gelişme olasılığı azaltılabilir.

Anahtar Kelimeler: Sarılık; Emzirme; Öz Yeterlilik; Yenidoğan; Yetersiz Süt Algısı

ABSTRACT

Aim: The study was conducted to evaluate the breastfeeding self-efficacy and perception of insufficient milk of newborn mothers diagnosed with and without physiological jaundice.

Methods: The study, which was planned as a descriptive was carried out in a State Hospital located in the Western part of Turkey with 240 newborn mothers who were diagnosed with physiological jaundice and not. The data were obtained with the personal Information Form, Postpartum Breastfeeding Self-Efficacy Scale (PBSES) and Insufficient Milk Perception Scale (PIMS). Mann Whitney U, Kruskal Wallis, t test and Spearman correlation test were used for data analysis. Statistical significance was accepted as $p < 0,05$.

Results: The mean PBSES score of the mothers of newborns diagnosed with physiological jaundice was $60,79 \pm 7,85$, and the mean PIMS score was $42,19 \pm 7,25$; In newborn mothers who were not diagnosed with physiological jaundice, the mean PBSES score was $63,96 \pm 5,75$, and the mean PIMS score was $42,83 \pm 7,73$. It was found that there was no significant difference between the mean PIMS score and the state of having physiological jaundice ($p > 0,05$), and there was a statistically significant difference between the mean PBSES score and the state of having physiological jaundice ($p < 0,001$).

Usage in Practice: The success of mothers in breastfeeding is affected by the mother's breastfeeding self-efficacy and perception of insufficient milk, and it also increases the risk of jaundice in the newborn. With the support of health professionals, the mother's perception of breastfeeding self-efficacy and milk sufficiency can be increased, the possibility of developing jaundice in the newborn can be reduced.

Keywords: Jaundice; Breast-feeding; Self-sufficiency; Newborn; Perception of Insufficient Milk

¹Yüksek Lisans Öğrencisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı, Çanakkale/Türkiye Orcid No: 0000-0002-6789-3638

²Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Çanakkale/Türkiye Orcid No: 0000-0001-9647-6764

Sorumlu Yazar: Doç. Dr. Fatma YILMAZ KURT, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Çanakkale /Türkiye, e-mail: fatmayilmaz@comu.edu.tr

Atf/Citation: Kısaoğlu, S., Yılmaz Kurt, F., (2022). Fizyolojik Sarılıklı Yenidoğan Annelerinde Emzirme Öz Yeterliliği ve Yetersiz Süt Algısının Belirlenmesi. Güncel Hemşirelik Araştırmaları Dergisi, 2(3),104-113.

GİRİŞ

Yenidoğan sarılığı, özellikle doğum ağırlığı 2,5 kg'dan az veya 37 gestasyon haftasından küçük bebeklerde daha sık olmakla birlikte tüm yenidoğanlarda, yaşamın ilk haftasında görülebilen deri ve mukozaların sarı renk alması durumudur (WHO, 2019). Yenidoğan döneminde en sık karşımıza çıkan türü fizyolojik sarılıktır (Ansong-Assoku & Ankola, 2021). Fizyolojik sarılık başarılı bir emzirme sağlanarak başlıca birincil seviyede önlenabilir (APA, 2004). Literatürde yenidoğanda sarılık gelişmesi riski ile anne sütünün yeterli alınması arasında güçlü bir bağlantı olduğu savunulmaktadır (Asefa, ve ark., 2020; Karan Beyazıt, 2021). Bu bağlamda yapılacak ilk şey, doğumdan sonra hemen anne-bebek arasında ten temasının sağlanması, bebeğin hemen emzirilmesi, başarılı ve etkili bir şekilde sürdürülmesi olmalıdır (Hassan & Zakerihamidi, 2018). Hassan ve Zakerihamidi (2018)'nin çalışmasında sarılıklı yenidoğanlarda sık emzirme (> günde 7 kez) nedeniyle dışkılama sıklığının arttığını ve günlük kilo verme yüzdesinin azaldığını, buna bağlı olarak total serum bilirubin (TSB) seviyesinin düştüğünü gözlemlemişlerdir. Bu nedenle yeterli ve sık emzirmenin yenidoğan sarılığını azaltan önemli faktörlerden olduğunu bildirmişlerdir (Hassan & Zakerihamidi, 2018). Fakat Türkiye'de ve dünyada anne sütünü teşviğe yönelik birçok araştırma yapıyor olmasına rağmen, emzirme sürelerinin yenidoğanlarda hala arzu edilen seviyelerde olmadığı, annelerin emzirmeye başlama oranlarının yüksek, ancak emzirmeyi sürdürme başarılarının yeterli olmadığı ifade edilmektedir (TNSA, 2018).

Emzirme süresi ve başarısını etkileyen en önemli unsurlardan biri annenin emzirme öz yeterlilik algısıdır (Bayrak Başdağ, 2021). Emzirme öz yeterlilik algısı emzirme hakkında annenin kendine olan güvenini, yeterlilik duygusunu, emzirmeye hazır olma durumunu ve bu süreçte karşılaşacağı zorluklara karşı nasıl tepki vereceğini ifade etmektedir (Fata & Atan, 2018; Monteiro, ve ark., 2020). Annenin başarılı ve etkin bir emzirme

gerçekleştirebilmesi için emzirme konusunda bilgi sahibi olmasının yanı sıra öz yeterlilik algısının da yüksek olması gerekmektedir (Tuthill ve ark., 2016). Postpartum dönemde yapılan bir çalışmada düşük emzirme özyeterliliğine sahip annelerin bebeklerini istenilen süreden daha erken sürede emzirmeyi kestikleri, daha yüksek emzirme özyeterliliğine sahip olan annelerin ise emzirmeyi başlatma ve devam ettirme hususunda daha az sorunla karşı karşıya kaldıkları saptanmıştır (Tuthill ve ark., 2016).

Annenin algılamış olduğu yetersiz süt algısı emzirmeyi etkileyen bir diğer faktör olarak karşımıza çıkmaktadır (Sandhi ve ark., 2020). Yetersiz süt algısı, annenin bebeğini doyuracak kadar süte sahip olmadığı ve bebeğinin yeterli kilo almasını sağlayamadığı düşüncesinde olması durumudur (Gökçeoğlu & Küçükoğlu, 2017; Kent ve ark., 2021).

Yapılan bir çalışma sonucunda annelerin sütlerinin yetersiz olduğunu düşünmelerinin esas nedeninin bebeklerinin ağlamaları olduğu, yetersiz süt algısı sebebiyle bebeklerini mamayla besleyerek bu durumu bir baş etme yöntemi olarak seçtikleri saptanmıştır (Safon ve ark., 2017; Flaherman ve ark., 2018). Sütün yetersiz olarak algılanmasındaki en önemli faktörün emzirmeye yönelik annenin kendisine yeteri kadar güven duymaması ve düşük emzirme öz yeterliliğinin olması ile açıklanmaktadır. Literatürde annenin emzirme öz yeterlilik düzeyi ile sütün yeterlilik algısı arasında bir ilişki olduğu emzirme öz yeterlilik algısının artmasının, sütün yeterlilik algısının artmasına olumlu yönde etkisi olduğu belirtilmiştir (Gökçeoğlu & Küçükoğlu, 2017; Shafaei ve ark., 2020).

Fizyolojik sarılığın önlenmesi, birincil koruma yöntemi olan başarılı ve yeterli emzirme ile sağlanabilir. Literatürde emzirme öz yeterlilik ve yetersiz süt algısı üzerine yapılan çalışmalar olmasına karşın, fizyolojik sarılık ile emzirme öz yeterlilik düzeyi ve yetersiz süt algısıyla arasındaki ilişkiyi araştıran bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Araştırmanın amacı

Bu çalışmada fizyolojik sarılığı olan ve olmayan yenidoğan annelerinin emzirme öz yeterliliği ve yetersiz süt algısının belirlenmesi amaçlanmıştır.

Araştırma soruları

1. Bebeği fizyolojik sarılık tanısı alan ve almayan annelerin emzirme öz yeterlilik düzeyleri arasında fark var mıdır?
2. Bebeği fizyolojik sarılık tanısı alan ve almayan annelerin yetersiz süt algısı düzeyleri arasında fark var mıdır?

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın türü

Tanımlayıcı ve ilişki arayıcı olarak planlanan araştırma, Türkiye'nin Batı bölgesinde bulunan bir Devlet Hastanesi'nin Yenidoğan Yoğun Bakım Ünitesi (YYBÜ)'nde 01 Aralık 2019-01 Kasım 2021 tarihleri arasında yürütüldü.

Araştırmanın evren ve örnekleme

Araştırmanın evrenini, belirtilen tarihler arasında YYBÜ'nde fizyolojik sarılık tanısıyla yatan ve çocuk Polikliniğine kontrol-muayene amacıyla başvuran sağlıklı yenidoğanların anneleri oluşturdu. Araştırmanın örneklem hesaplamasında Gökçeoğlu & Küçüköğlu'nun (2017) yapmış olduğu çalışmadaki annelerin Postpartum Emzirme Öz Yeterlilik Ölçeği ve Yetersiz Süt Algısı Ölçeği için elde edilen ortalama ve standart sapma değerleri kullanılmıştır (Gökçeoğlu & Küçüköğlu, 2017). Yapılan örneklem sayısı hesabına göre bağımsız değişkenlerin annelerin Postpartum Emzirme Öz Yeterlilik ve Yetersiz Süt Algısı puanları üzerine etkisinin f^2 : .10 (küçük etki) seviyede olabileceği ön görülerek, (%90 güçle) en az 215 yenidoğan annesinin araştırma kapsamına alınması gerektiği saptandı. Araştırma 120'si fizyolojik sarılığı olan yenidoğan ve anneleri, 120'si fizyolojik sarılığı olmayan yenidoğan ve anneleri olmak üzere 240 kişi ile tamamlandı.

Araştırma kapsamına alınan yenidoğanların seçim kriterleri:

- Doğum kilosu 2500 gr ve üzerinde olma
- 37-42. gebelik haftaları arasında doğma
- Postnatal yaşı ilk 10 günü geçmeme

- Fizyolojik sarılık dışında herhangi bir hematolojik hastalık, enfeksiyon ve başka hastalığı olmama

- Fizyolojik sarılık dışında YYBÜ'de tedavi görmeme

Araştırma kapsamına alınan yenidoğan annelerinin seçim kriterleri:

- 37 gebelik haftası ve üzeri term bebeğe sahip olma
- 18 yaş üzerinde olma
- Emzirmeye engel bir durumu bulunmama
- Çoğul gebeliği olmama
- Araştırmaya katılmada gönüllü, işbirlikçi ve iletişime açık olma

Veri toplama araçları

Veriler literatür doğrultusunda (Galipeau, 2018; Gökçeoğlu & Küçüköğlu, 2017; Topaloğlu, 2019) hazırlanan "Anne ve Bebeği Tanıtıcı Bilgi Formu", "Postpartum Emzirme Öz Yeterlilik Ölçeği", "Yetersiz Süt Algısı Ölçeği" kullanılarak elde edildi.

Tanıtıcı Bilgi Formu

Annenin yaşı, eğitim durumu, çalışma durumu, gebelik sayısı, doğum şekli; bebeğin cinsiyeti, kilosu, beslenme şekli, yatış bilirubin düzeyi, fototerapi alma süresi ve annenin emzirmeye yönelik durumunu belirlemeye yönelik sorulardan oluşmaktadır.

Postpartum Emzirme Öz Yeterlilik Ölçeği (PEÖYÖ)

İlk olarak Dennis ve Faux (1999) tarafından geliştirilen annelerin emzirmeye yönelik kendilerini ne kadar yeterli hissettiklerini değerlendirmeyi amaçlayan 33 maddelik bir ölçektir. Daha sonra 2003 yılında ölçeğin 14 maddelik kısa formu geliştirilmiştir (Dennis & Faux, 1999). Ölçek 5'li likert tipi bir ölçek özelliği gösterip, "hiç emin değilim" ve "çok eminim" arasında değişen puanlama sistemi mevcuttur. Hiç emin değilim= 1 puan, Çok emin değilim=2 puan, Bazen eminim=3 puan, Eminim=4 puan, Çok eminim=5 puan olarak hesaplanır. Bu ölçekten en düşük 14, en yüksek 70 puan alınabilmektedir. Ölçekten alınacak yüksek puan emzirme öz yeterliliğinin yüksek olduğu anlamına gelirken ölçeğin kesme noktası ise bulunmamaktadır (Dennis & Faux, 1999). Aluş Tokat ve ark. (2010) tarafından

ölçeğin Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılmış olup Cronbach's Alfa katsayısı 0,86 olarak bulunmuştur (Aluş Tokat ve ark., 2010). Bu çalışmada ise ölçeğin Cronbach's Alfa katsayı değeri 0,74 olarak saptandı.

Yetersiz Süt Algısı Ölçeği (YSA)

Yetersiz Süt Algısı Ölçeği, annelerin yeterli miktarda süt üretilip üretilmediğine dair inançlarını ölçmek amacıyla McCarter-Spaulding (2001) tarafından geliştirilmiş bir ölçektir. 6 sorudan oluşmaktadır (McCarter-Spaulding, 2001). İlk soru annenin bebeğini doyuracak kadar süt üretilip üretilmediğine dair algısını sorgulamaktadır. "Evet" ya da "Hayır" şeklinde cevaplandırılır. Ölçeğin geriye kalan sorularının tamamı yetersiz süt algısını ölçmeye ilişkindir. Söz konusu soruların 0 ila 10 arasında puanlanması beklenir. "0" puan tamamıyla yetersiz süt algısını ifade ederken "10" puan süt algısının tamamıyla yeterli olduğunu ifade eder. Bu ölçekten minimum 0, maksimum 50 puan elde edilebilir. Elde edilen puanın yüksek olması annenin yeterli süt algısının yüksek olduğuna işaret etmektedir (Otsuka, ve ark., 2008). Ölçeğin Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Gökçeoğlu ve Küçüköğlu (2018) tarafından yapılmış olup Cronbach's Alfa değeri 0,86 olarak bulunmuştur (Gökçeoğlu & Küçüköğlu, 2018). Bu çalışmada Yetersiz Süt Algısı Ölçeği'nin Cronbach's Alfa değeri 0,81 olarak bulundu.

Verilerin toplanması

Araştırma verileri, fizyolojik sarılığı olan yenidoğanların anneleri ile ilgili hastanenin YYBÜ'de yer alan hasta eğitim odalarında, fizyolojik sarılığı olmayan sağlıklı yenidoğanların anneleri ile ise hastanenin çocuk polikliniğinde yer alan bebek bakım odasında yüz yüze görüşme yöntemiyle toplandı. Veri toplama aşaması bebeğin tedavi, bakım ve kontrolleri bittikten sonra gerçekleştirildi. Araştırma kapsamına uygun kriterdeki annelere araştırmanın amacı ve uygulama süreci hakkında bilgi verildikten sonra, Anne ve Bebeği Tanıtıcı Bilgi Formu, Postpartum Emzirme Öz Yeterlilik ve Yetersiz süt Algısı

Ölçeği dolduruldu. Görüşmeler ve veri araçlarının doldurulması yaklaşık 10-15 dakika sürdü. Veri toplama zamanının Covid-19 pandemi sürecine denk gelmesi sebebiyle; anne ve araştırmacı sağlığının korunması amacıyla gerekli önlemler alınarak (sosyal mesafe, el hijyeni, maske kullanımı) veri toplama işlemi gerçekleştirildi.

Etik Boyut

Araştırmanın yapılabilmesi için; Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Rektörlüğü Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 15.01.2020 tarihli 78714105-044-E.2000008888 sayılı yazılı izin alındı. Araştırmanın ilgili bölgede yürütülebilmesi için Çanakkale İl Sağlık Müdürlüğü'nden yazılı izin alındı. Araştırmada kullanılan ölçeklerin geçerlilik ve güvenilirliğini yapan yazarlardan izin alındı. Ayrıca araştırmaya katılan annelere görüşme öncesi, araştırmanın amacı, araştırmadan sağlanacak yararlılıklar, araştırmanın gönüllük esasına dayandığı ve verdikleri bilgilerin bilimsel amaçlı kullanılacağı yönünde açıklamalar yapıldı ve onamları alındı.

Analiz

Araştırmada elde edilen verilerin analizinde SPSS versiyon 25 programı [Statistical Packages for the Social Sciences (SPSS) version 25 commercial software (IBM Corp.; Armonk, NY, USA)] kullanıldı. Gruplarının tanıttıcı özelliklerine ilişkin bilgi sunmak amacıyla tanımlayıcı istatistikler yapıldı. Sürekli değişken verileri ortalama±standart sapma biçiminde; kategorik değişken verileri ise sayı, yüzde, ortanca, minimum ve maksimum olarak özetlendi. Sayısal değişkenlerin normallik testi Shapiro Wilk testi ve basıklık-çarpıklık katsayıları değerleri ile kontrol edildi. Sürekli değişkenlerin analizinde, normal dağılıma uyan durumlarda Bağımsız gruplar T testi, uymayan durumlarda nonparametrik testler tercih edilmiş ve Spearman korelasyon, Mann Whitney U, KruskalWallis analizleri, kullanılmıştır. Kategorik verilerin değerlendirilmesinde Chi-Kare testi kullanılmıştır.

BULGULAR

Fizyolojik sarılık olma durumu ile yenidoğanın cinsiyeti, doğum kilosu, şimdiki kilosu ortalamaları ile postnatal yaşı, apgar skoru 1 ve 5. Dakika ortancaları arasında istatistiksel anlamlılık belirlenmedi ($p>0,05$).

Ancak gestasyon yaşı ortancaları arasında istatistiksel farklılık olduğu ($p<0,047$) ve bu farklılığın fizyolojik sarılığı olmayan yenidoğanların sıralar ortalamasının daha yüksek olmasından kaynaklandığı belirlendi (Tablo 1).

Tablo 1. Yenidoğanlara ait tanıtıcı özelliklerin yenidoğanların fizyolojik sarılık durumuna göre karşılaştırılması (n=240)

		Fizyolojik Sarılık Durumu		X ²	p
		Evet n(%)	Hayır n(%)		
Cinsiyet	Kız	48(46.6)	55(53.4)	0.833	0.361
	Erkek	72(52.6)	65(47.4)		
		$\bar{X} \pm ss$	$\bar{X} \pm ss$	t	p
Doğum Kilosu(gr)		3274.75±439.13	3345.04±437.33	1.242	0.215
Şimdiki Kilosu(gr)		3214.67±431.51	3240.69±430.95	0.935	0.351
		Ort(Min-Max)	Ort(Min-Max)	Z	p
Postnatal Yaşı(gün)		4(2-8)	4(3-6)	0.571	0.568
Gestasyon Yaşı		39(37-41)	39(38-41)	1.988	0.047**
Apgar Skoru-1.Dakika		8(6-9)	8(6-9)	0.642	0.521
Apgar Skoru-5.Dakika		9(8-9)	9(8-9)	0.285	0.776

Bağımsız gruplar T testi. ** Mann-Whitney U testi ve Khi-kare testi. \bar{X} (aritmetik ortalama)

Annelere ait tanıtıcı özellikler ile yenidoğanların fizyolojik sarılık olma durumlarının karşılaştırılması Tablo 2’de verilmiştir. Buna göre; yenidoğanların fizyolojik sarılık olma durumu ile annelerin yaşı

eğitim durumu, çalışma durumu, aile tipi, gelir durumları, kronik hastalık durumu ve doğum şekli arasında istatistiksel anlamlılık belirlenmedi ($p>0,05$).

Tablo 2. Annelere ait tanıtıcı özelliklerin yenidoğanların fizyolojik sarılık durumuna göre karşılaştırılması(n=240)

Demografik Veriler		Fizyolojik Sarılık Durumu		X ²	p
		Evet n(%)	Hayır n(%)		
Anne Yaş grupları	30 altı	84(52.2)	77(47.8)	0.925	0.336
	30 ve üzeri	36(45.6)	43(54.4)		
Eğitim Durumu	İlköğretim	23(47.9)	25(52.1)	3.783	0.151
	Lise	49(44.5)	61(55.5)		
	Üniversite	48(58.5)	34(41.5)		
Çalışma Durumu	Evet	16(50.0)	16(50.0)	0.027	0.987
	Hayır	80(50.3)	79(49.7)		
	Doğum İzni	24(49.0)	25(51.0)		
Aile Tipi	Çekirdek	102(49.8)	103(50.2)	0.033	0.855
	Geniş	18(51.4)	17(48.6)		
Gelir Durumu	Gelir<Gider	15(41.7)	21(58.3)	2.040	0.361
	Gelir=Gider	89(53)	79(47)		
	Gelir>Gider	16(44.4)	20(55.6)		
Kronik Hastalık Durumu	Evet	3(37.5)	5(62.5)	0.517	0.722*
	Hayır	117(50.4)	115(49.6)		
Doğum Şekli	Normal	72(54.5)	60(45.5)	2.424	0.119
	Sezeryan	48(44.4)	60(55.6)		

Kategorik değişkenler tanımlayıcı istatistikler n(%) şeklinde verildi, Khi-Kare testi.

PEÖYÖ ve YSA ölçeği ile yenidoğanların fizyolojik sarılık olma durumlarına göre karşılaştırılması Tablo 3'te yer almaktadır. YSA ölçeği puanları ile fizyolojik sarılık olma durumu arasında anlamlı bir farklılık yoktur ($p>0,05$). PEÖYÖ puan ortalamaları ile fizyolojik sarılık olma durumu arasında

istatistiksel anlamlı farklılık olduğu ($p<0,001$) ve bu durumun fizyolojik sarılığı olmayan yenidoğan annelerinin puan ortalamasının fizyolojik sarılığı olan yenidoğan annelerine göre daha yüksek olmasından kaynaklandığı belirlenmiştir (Tablo 3).

Tablo 3. Postpartum emzirme özyeterlilik ölçeği ve yetersiz süt algısı ölçeği puan ortalamalarının yenidoğanların fizyolojik sarılık durumuna göre karşılaştırılması (n=240)

	Fizyolojik Sarılık Durumu				Z	p
	Evet		Hayır			
	$\bar{X} \pm ss$	Ort(Min-Max)	$\bar{X} \pm ss$	Ort(Min-Max)		
Postpartum Emzirme Özyeterlilik Ölçeği	42.19±7.25	44(18-50)	42.83±7.73	45(14-50)	1.138	0.255
Yetersiz Süt Algısı Ölçeği	60.79±7.85	60.5(36-90)	63.96±5.75	65(42-70)	4.719	<0.001*

*Mann-Whitney U testi. Kalın olarak belirtilen p değerleri istatistiksel olarak anlamlı kabul edildi ($p<0.05$).

YSA ölçeğindeki sorulardan olan, annelerin bebeklerini doyuracak kadar süt üretme durumu ile fizyolojik sarılık olma durumları karşılaştırıldığında ise farklılık tespit edilmemiştir ($p>0,05$) (Tablo 4). Yenidoğanların fizyolojik sarılık durumuna göre PEÖYÖ ile YSA ölçeği puanları arasında-

ki ilişki Tablo 5'te Speraman korelasyonu ile incelenmiştir. Analiz sonucunda, yenidoğanlarda fizyolojik sarılık olanlarda ($r=0,722$, $p<0,001$) ve olmayanlarda ($r=0,722$, $p<0,001$) PEÖYÖ ile YSA ölçeği arasında pozitif yönlü yüksek derecede ve istatistiksel olarak anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir (Tablo 5).

Tablo 4. Bebeği doyuracak kadar süt üretme durumunun yenidoğanların fizyolojik sarılık durumuna göre karşılaştırılması(n=240)

		Fizyolojik Sarılık Durumu		X ²	P
		Evet	Hayır		
		n(%)	n(%)		
Bebeği doyuracak kadar süt ürettiğinize inanıyor musunuz?	Evet	81(67.5)	39(32.5)	1.291	0.256
	Hayır	89(74.2)	31(25.8)		

Kategorik değişkenler için sayı(%)şeklinde verildi.

Tablo5. Yenidoğanların fizyolojik sarılık durumuna göre postpartum emzirme özyeterlilik ölçeği ile yetersiz süt algısı ölçeği puanları arasındaki ilişki(n=240)

		Fizyolojik Sarılık Durumu	
		Evet	Hayır
		Postpartum Emzirme Özyeterlilik Ölçeği Toplam Puan	
Yetersiz Süt Algısı Ölçeği Toplam Puan	r	0.722	0.606
	p	<0.001*	<0.001*

* $p<0,01$

TARTIŞMA

Günümüzde önemli bir sağlık sorunu olarak bilinen fizyolojik sarılığın önlenmesinde birincil koruma yöntemi yenidoğanın emzirilmesinin desteklenmesidir (Çoban ve ark., 2018). Emzirme yeterliliğinin sağlanması ile emzirmenin başlatılması ve sürdürülebilirliği için anne fiziksel, çevresel ve sosyal etmenler dışında emzirme öz yeterlilik ve süt yeterliliği algılarından da etkilenmektedir (Menekşe ve ark., 2021; Ngo ve ark., 2019; Sandhi ve ark., 2020). Annelerin emzirme öz yeterlilik ve yetersiz süt algıları ile yenidoğanlarda fizyolojik sarılık gelişmesi arasındaki ilişkiye dair gerçekleştirilen bu araştırma neticesinde elde edilen bulgular literatür doğrultusunda tartışıldı.

Çalışma bulgularına göre yenidoğanların fizyolojik sarılık olma durumu ile gestasyon yaşı arasında istatistiksel farklılık olduğu ($p<0,047$), bu farklılığın sarılık tanısı almayan yenidoğanların gestasyon yaş ortalamasının daha büyük olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir (Tablo 1). Yapılan araştırmalarda gestasyon haftasının sarılık ile önemli ölçüde ilişkili olduğu, gebelik yaşı azaldıkça bilirubin düzeyinin arttığı belirtilmiştir (Baylan, 2019; Bhutani ve ark., 2016; Mojtahedi ve ark. 2018). Mojtahedi ve ark. (2018)'nin yenidoğan sarılığı ile ilişkili risk faktörlerini inceledikleri çalışmada gestasyonel yaş azaldıkça sarılık riskinin arttığı, Baylan (2019)'nın yenidoğanda hiperbilirubinemi ile ilişkili risk faktörlerini incelediği çalışmada ise gestasyon haftası daha düşük bebeklerde sarılık görülme oranı ve tedavi gereksiniminin daha yüksek olduğu bildirilmiştir (Baylan, 2019; Mojtahedi ve ark., 2018). Çalışma sonuçları literatürle paralellik göstermektedir.

Araştırmaya katılan fizyolojik sarılığı olan yenidoğan annelerinin PEÖYÖ puan ortalamasının fizyolojik sarılığı olmayan yenidoğan annelerin puan ortalamasından daha düşük; YSA ölçek puan ortalamasının ise yenidoğanların fizyolojik sarılık durumuna göre benzer olduğu saptandı. Tokat (2009) tarafından yapılan sağlıklı term bebek annelerinden oluşan PEÖYÖ geçerlilik

güvenilirlik çalışmasında ölçeğin puan ortalaması $60,09\pm 8,2$ şeklinde saptanmıştır (Tokat, 2009). Yapılan diğer çalışmalar incelendiğinde PEÖYÖ puan ortalamasını Çınar ve ark. (2015) çalışmasında $61,02 \pm 8,44$, Menekşe ve ark. (2021) çalışmasında $58,54 \pm 9,56$, Gümüşsoy ve ark. (2020) çalışmasında $57,00 \pm 12,1$ olarak bulmuşlardır (Çınar ve ark., 2015; Gümüşsoy ve ark., 2020; Menekşe ve ark., 2021). Yetersiz süt algısını inceleyen çalışmalara bakıldığında YSA ölçek puan ortalamasını Menekşe ve ark. (2021) çalışmasında $39,66 \pm 11,48$, Işık & Küğcüm (2021) çalışmasında $38,71\pm 11,62$, Gökçeoğlu & Küçükoğlu (2017) çalışmasında $37,57\pm 5,62$ olarak bulmuşlardır (Gökçeoğlu & Küçükoğlu, 2017; Işık & Küğcüm, 2021; Menekşe ve ark., 2021;). Emzirme tüm dünyada yaygın olmasına rağmen anneler emzirmeye başlama ve devam ettirme konusunda büyük problemler yaşayabilmektedir. Bu problemlerin başında annenin düşük emzirme öz yeterliliği ve sütünün yetersizliği düşüncesi yer almaktadır. Annenin emzirme konusunda kendine olan güveni emzirme için sarf ettiği çabayı ve emzirmeye ilişkin tutumunu olumlu yönde etkiler; emzirme başarısını ve süt algısını artırır. Literatürde annenin emzirme öz yeterliliği ile emzirme arasında ilişki olduğunu belirten çalışmalar bulunmaktadır (Gerçek, ve ark., 2017; Karan Beyazıt, 2021; Öztürk, 2018). Emzirme ve sarılık ilişkisinin incelendiği çalışmalarda ise yenidoğanın, doğum sonu dönemde yetersiz emzirme sıklığı ve başarısız emzirme nedeniyle sarılık riskinin arttığı belirtilmiştir (Asefa, ve ark., 2020; Hassan & Zakerihamidi, 2018). Ülkemizde Yol (2017) indirekt hiperbilirubinemi tanısı almış 115 yenidoğan annesiyle yaptığı çalışmada, indirekt hiperbilirubinemi tanısı almış yenidoğan annelerinin düşük emzirme öz yeterlilik algısına sahip olduğunu saptamıştır (Yol, 2017). Çalışma sonuçlarına göre fizyolojik sarılık ile YSA ölçeği puanları arasında anlamlı fark bulunmazken, PEÖYÖ puanları arasındaki farklılığın anlamlı olduğu ($p<0,001$) ve söz konusu farklılığın sarılık tanısı almayan

yenidoğan annelerinin puanının, sarılık tanısı alanlara göre daha yüksek olmasından kaynaklandığı belirlenmiştir. Başarısız emzirme süreci, eğitim eksikliği gibi nedenlere ek olarak annelerin düşük öz yeterlilik algısının bebek beslenmesine olumsuz etkileri nedeniyle annelerin bebeklerini yeterli besleyememesinden kaynaklı bebeklerinde sarılık görüldüğünü düşünmekteyiz. Ayrıca sarılık ve emzirmenin birbirini tetikleyen olumsuz etkileri nedeniyle annelerde kaygı, öz güven kaybı ve süt algısında düşüşe neden olmuş olabileceği düşünülebilir.

Yetersiz süt algısı ölçeğinde, annenin bebeğini doyuracak kadar süt ürettiğine inanma durumu ile fizyolojik sarılık olma arasında farklılık tespit edilmemiştir ($p>0,05$) fakat bebeğini doyuracak kadar süt ürettiğini düşünen annelerin %67,5'inin bebeği sarılık tanısı almışken, bebeğini doyuracak kadar süt üretmediğini düşünen annelerin %74,2'sinin bebeği sarılık tanısı almıştır. Çalışma bulgularına göre yeterli süt üretmediğini düşünen annelerin bebeklerinde sarılık görülme oranı daha yüksek bulunmuştur. Annelerin bebeğini doyuracak kadar süt üretmediğine dair düşünceleri yeterli ve başarılı emzirmeyi olumsuz etkilemiş ve sarılık oluşma riskini artırmış olabilir. Annelere verilen uygun destek ve emzirme danışmanlığı bebeğin yeterli süt almasını sağlayarak sarılık riskini azaltabileceği düşünülmektedir.

Çalışma bulguları sonucunda fizyolojik sarılığı olan ($r = 0,722$, $r = 0,722$, $p < 0,001$) ve olmayan ($r = 0,722$, $p < 0,001$) yenidoğan annelerinin PEÖYÖ ile YSA ölçeği arasında pozitif yönlü yüksek derecede ilişki olduğu, bu ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı olduğu, annelerin emzirme öz yeterliliği arttıkça süt yeterliliğinin de arttığı tespit edilmiştir. Menekse ve ark. (2021) annelerin kişilik özellikleri ile emzirme öz yeterliliği ve yetersiz süt algısı ilişkisini inceledikleri, 429 annenin katıldığı araştırmada emzirme öz yeterliliği ve yetersiz süt algısının pozitif ilişki içinde olduğunu saptamışlardır (Menekse, ve ark., 2021). Gökçeoğlu ve Küçükoğlu (2017) emzirme öz yeterliliği ve yetersiz süt algısının birbirini etkilediğini

bildirmişlerdir (Gökçeoğlu ve Küçükoğlu, 2017). Literatürde annenin emzirme öz yeterliliği ile yetersiz süt algısı arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğunu ve annelerin öz yeterlilik algıları arttıkça süt yeterliliği algılarının da arttığını belirten başka çalışmalarda mevcuttur (Galipeau, ve ark., 2018; Otsuka, ve ark., 2008; Sandhi, ve ark., 2020).

Araştırmanın sınırlılıkları

Araştırmanın sonuçları sadece ilgili hastanenin, YYBÜ'nde fizyolojik sarılığı olan yenidoğanlar ile Çocuk Polikliniklerine kontrol-muayene amacıyla gelen sağlıklı yenidoğanların anneleri için geçerlidir, topluma genellenemez. Ayrıca ölçeklere verilen cevaplar şahsi beyana dayalı olup yanılma payı söz konusu olabileceğinden, elde edilen verilerin güvenilirliği çalışmaya katılanların paylaştığı bilgilerin doğruluğuyla sınırlıdır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma sonucunda fizyolojik sarılığı olan yenidoğan annelerinin PEÖYÖ puan ortalaması, fizyolojik sarılığı olmayan yenidoğan annelerinden anlamlı şekilde düşük bulundu. YSA ölçeği puan ortalaması ise gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bulunmadı. Fizyolojik sarılık olan ve olmayan yenidoğan annelerinde PEÖYÖ ile YSA ölçeği arasında pozitif yönlü yüksek derecede ve istatistiksel olarak anlamlı ilişki olduğu saptandı. Bu sonuçlar doğrultusunda; doğum öncesi dönemde anne adaylarına emzirme ve anne sütünün önemi hakkında detaylı bilgilerin verilmesi, uygulamalı emzirme danışmanlığının sağlanması, doğum sonrası taburcu edilmeden önce ebeveynlerin sarılık konusunda bilinçlendirilmesi, sarılık riskinin azaltılması için emzirmenin önemi hakkında bilgi verilmesi, sağlık çalışanları tarafından, annelerin emzirme öz yeterlilik ve yetersiz süt algılarını da kapsayan detaylı değerlendirme ile ele alınması, risk faktörlerinin değerlendirilmesi ve destek sağlanması gerektiği düşünülen annelere bu konuda da danışmanlık verilmesi önerilir.

Yazarlık katkısı

Çalışma fikri veya tasarımı: FYK, SK

Veri toplama: SK

Sonuçların analizi ve yorumlanması: FYK, SK

Taslak çalışmayı hazırlama: FYK, SK

Eleştirel inceleme: FYK

Tüm yazarlar (FYK, SK) sonuçları gözden

KAYNAKLAR

- 1 Aluş Tokat, M., Okumuş, H., Dennis, C.L. (2010). "Translation and psychometric assessment of the Breast-feeding Self-Efficacy Scale-Short Form among pregnant and postnatal women in Turkey". *Midwifery*, 26(1),101-108.
- 2 American Academy of Pediatrics Subcommittee on Hyperbilirubinemia (2004). "Management of hyperbilirubinemia in the newborn infant 35 or more weeks of gestation". *Pediatrics*, 114(1), 297–316.
- 3 Ansong-Assoku, B., Shah, S.D., Adnan, M., Ankola, P.A. (2021). Neonatal jaundice. In *StatPearls*. StatPearls Publishing.
- 4 Asefa, G.G., Gebrewahid, T.G., Nuguse, H., Gebremichael, M.W., Birhane, M., Zereabruk, K., Welay, F. (2020). "Determinants of neonatal jaundice among neonates admitted to neonatal intensive care unit in Public General Hospitals of Central Zone, Tigray, Northern Ethiopia, 2019: a Case-Control Study". *BioMed research international*. 4743974. <https://doi.org/10.1155/2020/4743974>
- 5 Baylan, T. (2019). Yenidoğanda İndirekt Hiperbilirubinemi İle İlişkili Risk Faktörlerinin İncelenmesi. *Tıpta Uzmanlık Tezi, Dr Sami Ulus Kadın Doğum Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Sağlık Uygulama ve Araştırma Merkezi, Ankara.*
- 6 Bayrak Başdağ, G. (2021). Emzirme Eğitimi Alan Annelerin Emzirme Öz Yeterlilik ve Emzirme Başarılarının Sağlık İnanç Modeli Temelinde Değerlendirilmesi. *Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ebelik Anabilim Dalı, Karabük.*
- 7 Bhutani, V. K., Wong, R. J., Stevenson, D. K. (2016). Hyperbilirubinemia in preterm neonates. *Clinics in perinatology*, 43(2), 215-232.
- 8 Çinar, N., Kose, D., Altınkaynak, S. (2015). "The relationship between maternal attachment, perceived social support and breast-feeding sufficiency". *Journal of the College of Physicians and Surgeons Pakistan*, 25 (4), 271–275.
- 9 Çoban, A., Kaynak Türkmen, M., Gürsoy, T. (2018). "Türk Neonatoloji Derneği yenidoğan sarılıklarında yaklaşım, izlem ve tedavi rehberi". *Türk Pediatri Arşivi*, 53(Supp: 1), 172-179.

geçirdi ve makalenin son hâlini onayladı.

Çıkar çatışması beyanı

Herhangi bir kişi ve/veya kurum ile ilgili çıkar çatışması yoktur.

Finansman beyanı

Çalışmayı maddi olarak destekleyen kişi/kuruluş yoktur.

- 10 Dennis, C.L., & Faux, S. (1999). "Development and psychometric testing of the breastfeeding self-efficacy scale". *Res Nurs Health*, 22, 399–409.
- 11 Fata, S. & Atan, S.U. (2018). "The relationship between fatigue and breastfeeding self efficacy". *Nigerian Journal of Clinical Practice*, 21(11), 1408–1414.
- 12 Flaherman, VJ, Chan, S., Desai, R., Agung, FH, Hartati, H., Yelda, F. (2018). "Endonezya hastanelerinde özel emzirmenin önündeki engeller: erken bebek besleme uygulamalarının nitel bir çalışması". *Halk Sağlığı Beslenmesi*, 21 (14), 2689-2697.
- 13 Galipeau, R., Baillot, A., Trottier, A., Lemire, L. (2018). "Effectiveness of interventions on breastfeeding self efficacy and perceived insufficient milk supply: a systematic review and metaanalysis". *Maternal & Child Nutrition*, 14(3), E12607.
- 14 Gerçek, E., Sarıkaya Karabudak, S., Ardıç Çelik, N., Saruhan, A. (2017). "The relationship between breastfeeding self-efficacy and LATCH scores and affecting factors". *J Clin Nurs*, 26(7-8):994-1004.
- 15 Gökçeoğlu, E., & Küçükoğlu, S. (2017). "The relationship between insufficient milk perception and breastfeeding self-efficacy among turkish mothers". *Glob Health Promotion*, 24(4),53-61.
- 16 Gökçeoğlu, E., & Küçükoğlu, S. (2018). "Validity and reliability study of perception of insufficient milk supply questionnaire for turkish society". *International Journal of Innovative Research And Reviews*, 2 (2), 15-20.
- 17 Gümüşsoy, S., Ardıç Çelik, N., Güner, Ö., Kıratlı, D., Ünsal Atan, Ş., Kavlak, O. (2020) "Investigation of the relationship between maternal attachment and breastfeeding self-efficacy and affecting factors in Turkish sample". *Journal of Pediatric Nursing*. 54, e53-e60.
- 18 Hassan, B., & Zakerihamedi, M. (2018). "The correlation between frequency and duration of breastfeeding and the severity of neonatal hyperbilirubinemia". *The Journal of Maternal-Fetal & Neonatal Medicine*, 31(4), 457-463.
- 19 Işık, C., & Küğcümen, G. (2021). "Laktasyon Dönemindeki Annelerin Yetersiz Süt Algısının

- Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi". Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi, 6(3): 491-506.
- 20 Karan Beyazıt, Z. (2021). Yenidoğan Hiperbilirubinemi Ölçümünde Total Serum Bilirubin İle Transkutan ve Bilicam Yöntemlerinin Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı, Denizli.
- 21 Kent, J. C., Ashton, E., Hardwick, C. M., Rea, A., Murray, K., Geddes, D. T. (2021). "Causes of perception of insufficient milk supply in Western Australian mothers". *Maternal & Child Nutrition*, 17(1), e13080.
- 22 Mccarter-Spaulding, D.E., & Dennis, C.L. (2010). "Psychometric testing of the breastfeeding self-efficacy scale-short form in a sample of black women in the United States". *Research in Nursing & Health*, 33, 111–119.
- 23 Menekse, D., Tiryaki, Ö., Karakaya Suzan, Ö., Cinar, N. (2021). "An investigation of the relationship between mother's personality traits, breastfeeding self-efficacy, and perception of insufficient milk supply". *Health Care for Women International*, 42(4-6), 925–941.
- 24 Monteiro, J., Guimarães, C., Melo, L., Bonelli, M. (2020). "Breastfeeding self-efficacy in adult women and its relationship with exclusive maternal breastfeeding". *Revista Latino-Americana de Enfermagem*, 28, e3364.
- 25 Mojtahedi, S. Y., Izadi, A., Seirafi, G., Khedmat, L., Tavakolizadeh, R. (2018). "Risk factors associated with neonatal jaundice: A cross-sectional study from Iran". *Open Access Macedonian Journal of Medical Sciences*, 6(8), 1387.
- 26 Ngo, L.T.H., Chou, HF., Gau, M.L., Liu, CY. (2019). "Breastfeeding self-efficacy and related factors in postpartum Vietnamese women". *Midwifery*, 70, 84–91.
- 27 Otsuka, K., Dennis, C.L., Tatsuoka, H., Jimba, M. (2008). "the relationship between breastfeeding self-efficacy and perceived insufficient milk among Japanese mothers". *Journal Of Obstetric, Gynecologic And Neonatal Nursing*, 37: 546-555.
- 28 Öztürk, E. (2018). Obez Olan ve Olmayan Lohusalarda Emzirme Başarısı, Öz-Yeterlilik ve Emzirmede Yaşanan Endişeler. Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kadın Hastalıkları ve Doğum Hemşireliği Anabilim Dalı, Manisa.
- 29 Shafaei, F. S., Mirghafourvand, M., Havizari, S. (2020). "The effect of prenatal counseling on breastfeeding self-efficacy and frequency of breastfeeding problems in mothers with previous unsuccessful breastfeeding: a randomized controlled clinical trial". *BMC Women's Health*, 20(1), 94.
- 30 Safon, C., Keene, D., Guevara, W., Kiani, S., Herkert, D., Muñoz, E. E., PérezEscamilla, R. (2017). "Determinants of perceived insufficient milk among new mothers in León, Nicaragua". *Maternal & Child Nutrition*, 13(3), e12369.
- 31 Sandhi, A., Lee, G. T., Chipojola, R., Huda, M. H., Kuo, S. Y. (2020). "The relationship between perceived milk supply and exclusive breastfeeding during the first six months postpartum: a cross-sectional study". *International Breastfeeding Journal*, 15(1), 1-11.
- 32 Tokat, M.A. (2009). Antenatal Dönemde Verilen Eğitimin Emzirme Öz-Yeterlilik Algısına ve Emzirme Başarısına Etkisi. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kadın Hastalıkları ve Doğum Hemşireliği Anabilim Dalı, İzmir.
- 33 Topaloğlu, M. G. (2019). Postpartum Emzirme Öz Yeterliliği ve Yenidoğanda Fizyolojik Sarılık Gelişmesi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği Programı, Ankara.
- 34 Tuthill, E. L., McGrath, J. M., Graber, M., Cusson, R. M., Young, S. L. (2016). "Breastfeeding Self-efficacy: A Critical Review of Available Instruments". *Journal of Human Lactation: Official Journal of International Lactation Consultant Association*, 32(1), 35–45.
- 35 TNSA,2018.http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2018/rapor/TNSA2018_ana_Rapor.pdf Erişim Tarihi: 10.12.2020.
- 36 World Health Organization. (2019). WHO recommendations on newborn health: guidelines approved by the WHO Guidelines Review Committee.
- 37 Yol, E. (2017). Bebeği İndirekt Hiperbilirubinemi Tanısı Almış Annelerin Emzirme Öz Yeterliliği Ve Emzirme Başarısının Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı, Ankara.